

СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ВЛАДИ Й ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ (Постановка проблеми)

В. Ф. Рибаченко , М. В. Цаль-Цалько

Анотація. Успіх євроінтеграції України значною мірою залежить від інформаційно-комунікаційного забезпечення цього процесу. Важливою складовою цього інформаційного супроводу, соціальної комунікації влади та громадськості є комунікативні технології, які постають засобами організації комунікативних процесів у суспільстві.

Ключові слова: Євроінтеграція України, інформаційне забезпечення, соціальна комунікація, соціально-комунікаційні технології.

С 72 Соціальні комунікації: теорія і практика : наук. журн. [наук. і літ. ред. Г.Я. Холод; наук. ред. О. М. Холод]. – Т. 2. – К., 2016. – 122 с. – Режим доступу : <https://works.bepress.com/socialcommunicationtheoryandpractice-sciencemagazine/1/download/>

УДК 007 : 304 : 659 + 004.9 + 001

СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ВЛАДИ Й ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ (Постановка проблеми)

Рибаченко В. Ф., Цаль-Цалько М. В.

(м. Київ, Україна)

Успіх євроінтеграції України значною мірою залежить від інформаційно-комунікаційного забезпечення цього процесу. Важливою складовою цього інформаційного супроводу, соціальної комунікації влади та громадськості є комунікативні технології, які постають засобами організації комунікативних процесів у суспільстві.

Ключові слова: *Євроінтеграція України, інформаційне забезпечення, соціальна комунікація, соціально-комунікаційні технології.*

Успех евроинтеграции Украины в значительной степени зависит от информационно-коммуникационного обеспечения этого процесса. Важной составляющей этого информационного сопровождения, социальной коммуникации власти и общественности являются коммуникативные технологии, которые являются средствами организации коммуникативных процессов в обществе.

Ключевые слова: *Евроинтеграция Украины, информационное обеспечение, социальная коммуникация, социально-коммуникационные технологии.*

The success of the European integration of Ukraine mostly depends on information support process. Communication technologies are important component of this information support, social communication between authorities and the public. They become to be the means of organization of communication processes in society

Keywords: *European integration of Ukraine, information support, social communication, social and communication technologies.*

Проблема дослідження.

На початку наукового дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу євроінтеграції України, яке ми розпочинаємо, бачиться необхідним поставити це як наукову й науково-практичну проблему, хоча б у першому наближенні.

Ставлячи за мету дослідження соціальної комунікації влади й громадськості в процесі євроінтеграції України, ми виходимо принаймні з двох підходів до поняття «соціальні комунікації». Перший із них сформульований О.Холодом, який вважає, що «соціальні комунікації – це не одичне поняття, а множинне, тобто таке, яке об'єднує ... інформацію, яку передають; соціальні канали передачі такої інформації; носіїв інформації; особливості і властивості інформації, яку передають або яка приймається, її носіїв, канали трансляції; чинники, що спотворюють або поліпшують як засоби трансляції, так і сенс інформації, яка передається. Нарешті найважливіше: соціальні комунікації як поняття припускають аналіз явищ, які не вивчалися раніше і які виникають на перетині, наприклад, соціології і психолінгвістики, політології й етністорії, соціолінгвістики і публік-релейшн, теорії комунікації і соціології мас-медіа» [15, с. 26].

Другий підхід полягає в тому, що поняття «соціальна комунікація» може вживатися як одина. Ряд дослідників, наприклад В. Різун [9], припускають це вживання в троякому сенсі:

- як передача інформації, ідей, емоцій у вигляді знаків, символів;
- як процес, що пов'язує частини соціальної системи;
- як механізм, що дозволяє визначати поведінку іншої людини.

Використовуючи це поняття в однині, ми в той же час даємо собі звіт, що обрана тема якраз і передбачає вказаний О. Холодом аналіз явищ, що виникають на перетині різних процесів та наук, що їх вивчають. Базовим процесом, що є об'єктом нашого дослідження, є соціальна комунікація влади й суспільства у форматі інформаційно-комунікаційного забезпечення (супроводження) євроінтеграції України.

У сучасному світі вибір шляху історичного руху є принципово важливим для кожної держави, яка розвивається. Із появою все нових інформаційно-комунікаційних технологій збільшується інформатизація суспільства, зростає прикладна роль комунікативних технологій, які спрямовуються на досягнення конкретних політичних цілей окремих суб'єктів політичного процесу. Для України через два десятиліття після досягнення нею державної незалежності проблема цивілізаційного геостратегічного вибору постала як гостро актуальна, а її вирішення значною мірою стало залежати від інформаційного забезпечення цього процесу. Адже масові умонастрої громадян щодо вектору розвитку країни були далеко не однозначними, пострадянська ментальність була глибоко вкорінена в структуру масової свідомості, що проявлялося в політико-психологічному «розколі» України щодо тем мови, культури, віросповідання, орієнтації на Схід чи Захід (Росію чи Європу) тощо. Тож влада України, проголошуючи курс на євроінтеграцію, мала подбати про організацію соціальної та політичної комунікації з громадськістю, про потужну інформаційно-комунікаційну підтримку цього геостратегічного вибору.

Найбільш оптимальним для наукового дослідження розвитку України в найближчій перспективі представляється саме цивілізаційний підхід.

В. Гончаревський зазначає: «Історична ситуація, в якій зараз знаходиться Україна, також зумовлює інтерес до розробки цивілізаційної методології, спрямовуючи більшість наукових пошуків у бік осмислення цивілізаційної ідентичності України в сучасному глобалізованому світі» [2, с. 39].

У науковому середовищі дискутуються непрості питання цивілізаційного статусу України – чи то як частини Східно-Православної цивілізації (разом із Росією), чи то як перехідної території “між Сходом і Заходом”, що має маргінальний міжцивілізаційний статус, чи то як безсумнівної складової європейської цивілізації. Кожен із цих підходів мав і досі має в Україні своїх прихильників. І політики, які приймають рішення щодо визначення напрямку цивілізаційного розвитку України, повинні враховувати умонастрої населення й громадську думку кожної з подібних цільових аудиторій. Неврахування їх або недостатня соціальна комунікація влади з громадськістю призводить до загострення внутрішньополітичної ситуації й активізації протестних настроїв та дій.

Не чекаючи завершення дискусій у науково-експертному середовищі щодо цивілізаційного статусу України, влада України 1994 року офіційно проголосила курс на євроінтеграцію, підписавши Угоду про партнерство та співробітництво від 14 червня 1994 (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка стала правовою основою відносин між Україною та ЄС і цим поклала початок документній комунікації влади й громадськості, дала значний поштовх до поглиблення цивілізаційної соціокультурної самоідентифікації країни та її населення. А це передбачало посиленний інформаційний вплив як на ті категорії населення, які не були переконані в правильності європейського вектору розвитку України, так і на громадську думку країни загалом.

Як констатують вітчизняні дослідники, «геополітична громадська думка щодо ідеї євроінтеграції проходила кілька етапів розвитку – від абстрактного позиціонування прихильності до неї (із делегуванням можновладцям права прийняття рішень) до активної масової протестної політичної участі громадян з усвідомленням ризиків відстоювання власних очікувань, протилежних діям влади» [6, с.12].

Успіх інтеграції України в таке глобальне політичне об'єднання, як ЄС, що склалося станом на кінець ХХ століття, значною мірою залежить від інформаційного супроводження й забезпечення цього процесу. Про важливість соціально-політичних комунікацій, інформаційної політики для успіху діяльності держави неодноразово писали відомі зарубіжні вчені, зокрема Бодрийяр Ж., Маклюэн М., Поппер К. тощо, та вітчизняні науковці, зокрема Балінченко С. П., Костиця І. О., Почепцов Г. Г., Різун В. В., Холод О. М. інші.

Дослідження інформаційного забезпечення євроінтеграції України, особливо на піку її прагнень в 2013–2014 роках, є надзвичайно актуальним тому, що це були роки спочатку кульмінації європрагнень України, потім їх несподіваного раптового призупинення паралельно з непереконливою соціальною комунікацією колишньої влади із суспільством, що породило масштабний громадянський і політичний конфлікт, а згодом, після зміни влади навесні 2014 року, поновлення європрагнень і здійснення ряду принципово важливих кроків у цьому напрямкові та проблем, що виникали перед Україною, у тому числі й активізацію соціальної комунікації постмайданної влади з народом.

Мета полягає в тому, що в дослідженні, яке започатковано, ми прагнемо недостатньо досліджене конкретне інформаційно-комунікаційне забезпечення процесу євроінтеграції України проаналізувати та систематизувати з чотирьох різних джерел, різних суб'єктів комунікації – як закордонних, так і внутрішньоукраїнських: із боку офіційних органів України, українського науково-експертного середовища та громадськості, офіційних інституцій ЄС, зарубіжних політиків та експертів.

Практична значимість роботи полягає в тому, що в результаті проведеного дослідження ми розраховуємо надати суб'єктам євроінтеграційних кроків в Україні узагальнення та рекомендації щодо методологічного забезпечення процесу соціальної комунікації влади й суспільства щодо євроінтеграції України, ефективності й необхідності цілеспрямованого інформаційно-комунікаційного забезпечення їх зусиль. Констатуємо, що навіть у Кабінеті міністрів України, Міністерстві закордонних справ, Комітеті Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, які практично повинні реалізувати політику євроінтеграції України, відчувається дефіцит не тільки наукових і науково-прикладних, але й аналітичних розробок й узагальнень із цієї проблеми. Подібна ситуація й у Держтелерадіо, Міністерстві інформації та інших державних органах, які повинні координувати та здійснювати інформаційно-комунікативне забезпечення євроінтеграції України.

Мета дослідження – формулювання наукової та науково-практичної проблеми інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу інтеграції України до ЄС – передбачає виконання таких завдань:

- проаналізувати поетапно рух України до ЄС й інформаційно-комунікаційне супроводження цього процесу з боку міжнародної спільноти та внутрішньоукраїнських громадсько-політичних суб'єктів, створення основ системи соціальної та політичної комунікації влади й суспільства щодо процесу євроінтеграції;

- дослідити інтенсифікацію контактів ЄС з Україною у 2013 році та інформаційне супроводження цього процесу;

- показати призупинення Урядом України курсу на євроінтеграцію в листопаді 2013 року й непереконливе інформаційне, політико-психологічне пояснення цього призупинення як одну з вагомих причин громадянського конфлікту;

- узагальнити політико-психологічну реакцію суспільства, міжнародної спільноти та ЗМІ на призупинення євроінтеграції владою України в кінці 2013-початку 2014 рр.;

- проаналізувати політичну боротьбу за європейську перспективу України після зміни влади в Україні та інформаційно-комунікаційне супроводження цього процесу;

- оцінити підписання політичної частини Угоди з ЄС у березні 2014 року та інформаційний, політико-психологічний ефект цієї події, що значно активізував соціальну комунікацію влади й громадськості щодо процесу євроінтеграції;

- узагальнити інформаційно-комунікаційну політику України щодо євроінтеграції з боку трьох інтегральних суб'єктів: влади, громадськості, опозиції;

- узагальнити внесок Уряду, МЗС та Комітету з питань євроінтеграції Верховної Ради України в перемогу курсу на євроінтеграцію України та інформаційно-комунікаційне висвітлення цих внесків.

Хід дослідження.

Соціальна комунікація політикуму загалом і влади зокрема із суспільством передбачає використання різноманітних комунікаційних технологій. Ознакою комунікативних технологій є усвідомлене управління комунікативними ресурсами, що передбачає наявність соціально значущої мети, цілеспрямованість і доцільність, системність, планомірність; технологічність (структура, номенклатура й послідовність процедур й операцій). Комунікативні технології у ХХ–ХХІ ст., як вважає Г. Почепцов, стали індустріальними засобами організації комунікативних процесів у суспільстві. Є різні типології комунікаційних технологій, що вимагає їх порівняльного аналізу. Окрему увагу слід приділити засобам інформування аудиторії, тому що, як зазначає О. Холод, кожний вид ЗМІ (телебачення, друковані видання, радіо, інтернет тощо) має свою специфіку та методи впливу на цільову аудиторію [12, с. 120].

Здійснюючи теоретичну ідентифікацію політичної комунікації, О. Соловйов виділяє ринкові (маркетингові) та неринкові (немаркетингові) комунікативні технології. До перших він відносить політичний піар, політичну рекламу, інформаційний лобізм тощо. Немаркетинговими технологіями він визначає політичну пропаганду й агітацію. У демократичних країнах для поширення певних цінностей використовуються як маркетингові, так і немаркетингові технології: «наявність у розвинутих демократичних державах необхідність поширення цінностей, які забезпечують політичне виживання того чи іншого соціального актора, потреба у вирішенні завдань, пов'язаних із наданням певної спрямованості політичному процесу, встановленням контролю за настроєм соціальних аудиторій або з демонізацією в масовій свідомості іміджу супротивника, передбачають існування пропагандистських способів підтримки комунікації» [10, с. 15].

На думку О. Соловйова, у суспільствах, у яких відсутні сталі демократичні традиції, «виникає справді хаотичне переплетення інформаційних потоків, яке знецінює механізми комунікації влади й громадянського суспільства, котре народжується, і в результаті цього суспільство поступово втрачає знаряддя інформаційного впливу на позиції влади» [10, с. 10]. Подібне спостерігається і в Україні.

Широкий підхід до розуміння соціально-комунікаційних технологій пропонує О. Холод, який підкреслює, що нині цей термін трактується досить довільно. У синонімічному ряду зі значенням "соціально-комунікаційні технології" (СКТ) використовуються терміни "соціальні технології", "соціально-інформаційні технології", "комунікаційні технології". Однак складники терміна мають декілька тлумачень, вимагають уточнення через формулювання та класифікацію різних видів СКТ. Автор визначає останні як систему маніпуляційних дій-комплексів, спрямованих на зміну поведінки соціуму [12, с. 11].

Наукове визначення соціально-комунікаційної технології як особливого окремого різновиду соціальної технології пропонує Д. Гавра. На думку автора, це: 1) цілеспрямована системно організована діяльність з управління комунікацією соціального суб'єкта, що спрямована на вирішення будь-якого соціально значущого завдання; 2) системно організована сукупність операцій, структур і процедур, що спирається на програму (план) та забезпечує досягнення мети соціального суб'єкта за допомогою керованої соціальної комунікації. Д. Гавра вважає, що соціально-комунікаційні технології повинні розгалужуватися на такі три групи: 1) соціально-економічні технології; 2) соціально-політичні технології; 3) прикладні соціальні технології.

Досягнення поставленої доленосної мети – євроінтеграції України – неможливе без широкої та усвідомленої підтримки євроінтеграційного курсу з боку українського населення. А це передбачає цілеспрямований політико-психологічний вплив на громадське суспільство із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

Однією з форм таких технологій є інформування населення через прийняття офіційних документів. Документна комунікація є підсистемою соціальної комунікації й здійснюється через такі види документів, як акти, договори, протоколи, угоди, ухвали, накази, укази, рішення, постанови, меморандуми, заяви, доповіді, аналітичні записки, звіти, прес-релізи, електронні видання, політичну, стратегічну, військову, технічну та фінансову документацію тощо. Кожен вид документації є також конкретною технологією, через яку здійснюється документна комунікація. Запланований нами аналіз документної комунікації, за посередництва якої керівні політичні структури України та ЄС з 1994 року по нинішній час здійснюють євроінтеграційні кроки, дозволить зробити висновки щодо ефективності кожної з її форм і видів. О. Холод пропонує також вважати видом соціальних технологій різноманітні форми реєстрації, що, напевно, можна віднести до різновиду документної комунікації.

Правову основу євроінтеграції України, розпочату вищезгаданою Угодою 1994 року, продовжили інші форми документної комунікації. Так «Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу», затвердженою Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615, передбачено проведення широкомасштабної інформаційної кампанії з метою поліпшення поінформованості населення з питань європейської інтеграції.

Виходячи з того, що інформування громадськості є важливою передумовою успіху євроінтеграції України, Урядом були здійснені кроки в напрямку посилення інформаційно-комунікаційної, роз'яснювальної роботи та створення її інфраструктури. Зокрема, схвалено «Концепцію реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України до 2017 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.03.13 № 168)».

Крім того, протягом 2013 р. органами виконавчої влади реалізувався «План заходів щодо публічного висвітлення основних параметрів і переваг майбутньої зони вільної торгівлі з ЄС». Із 2013 р. започатковано електронний щомісячний Інформаційний бюлетень «На шляху інтеграції України до ЄС».

Відзначимо, що вагомий внесок в інформування громадськості з питань європейської інтеграції здійснюють Представництво Європейського Союзу в Україні, посольства країн-членів ЄС та неурядові громадські організації, мережа центрів європейської інформації, інформаційно-просвітницькі ресурсні центри. Ними реалізуються інформаційні кампанії «Сильніші разом» і «Будуймо Європу в Україні», які, зокрема, передбачають проведення інформаційно-просвітницьких заходів, що мають на меті пояснити важливість підписання Угоди про асоціацію, поширити європейські цінності, підвищити рівень обізнаності українців, зокрема й студентів, щодо розвитку відносин між Україною та ЄС.

Окремою проблемою є застосування соціальних, політичних та інформаційно-комунікативних технологій у процесі інформаційного забезпечення процесу євроінтеграції України, становлення системи постійної суб'єкт-суб'єктної комунікації з ефективним зворотнім зв'язком між владою, громадянським суспільством та населенням країни. Вироблення політичної, управлінської інформації щодо євроінтеграції України, її накопичення й трансляція через усі види медіа, телекомунікаційні мережі, аудіовізуальні системи дасть можливість здійснювати вплив на різні соціальні групи й сприятиме підвищенню довіри до політики євроінтеграції, формуванню позитивних настановлень у громадській думці.

Щодо інформаційного забезпечення процесу євроінтеграції України, то в результаті дослідження було виявлено такі етапи його здійснення: 1) етап обговорення переваг євроінтеграції й конкретних вигод України на цьому шляху; 2) етап політико-інформаційного тиску комунікаторів-прихильників євроінтеграції на тогочасну владу України й громадську думку у зв'язку з гальмуванням підготовки до підписання Угоди з ЄС до осені 2013 року; 3) етап інформаційної тривоги в жовтні-листопаді 2013 року в

передчутті відмови тогочасного керівництва України від підписання Угоди у Вільнюсі; 4) етап різкої політичної, громадської, інформаційної реакції суспільства на рішення Уряду України щодо призупинення підготовки до підписання Угоди з ЄС (від 21.11.2013 до 22.02.2014); 5) етап відновлення курсу на євроінтеграцію (із кінця лютого 2014 р. до тепер) та посилення інформаційного супроводу цього процесу, соціальної комунікації влади й суспільства.

Основними суб'єктами соціальної комунікації та інформаційного забезпечення процесу євроінтеграції України можуть бути виділені такі групи: офіційні органи влади України; політичні партії та окремі політики України; громадські організації України; експертне співтовариство, науковці України; ЗМІ України; органи ЄС, інших міжнародних організацій та інституцій; політики, державні діячі, експерти, науковці, політологи країн Заходу; західні ЗМІ.

Висновки.

Сукупна діяльність усіх вищеперерахованих суб'єктів соціальної та політичної комунікації дає можливість всебічного інформаційного забезпечення процесу євроінтеграції України, поєднує різні функції: аналіз, критику, попередження, застереження, заперечення, спонукання тощо. Це дозволяє зробити процес євроінтеграції України прозорим і підконтрольним громадськості, вибудувати соціальну комунікацію між владою й суспільством, між зовнішніми і внутрішніми суб'єктами політичної діяльності, міжрізними науково-експертними групами й спільнотами.

Подальше дослідження поставленої проблеми вимагає ретельного аналізу категоріального апарату, порівняння різноманітних концепцій і підходів до соціальної комунікації в зіставленні її з політичною комунікацією, урахування результатів дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, виявлення міри ефективності як конкретних інформаційно-комунікаційних технологій, так і соціальної комунікації влади й суспільства в процесі євроінтеграції України.

Список використаних джерел

1. Гавра Д. П. Соціально-комунікативні технології: сутність, структура, функції / Д. П. Гавра // Петер-бургська школа PR і реклами: от теорії к практике : сб. статей / отв. ред. А. Д. Кривоносов. — СПб., 2003. — Вып. 1. — С. 28—46
2. Гончаревський В. Г. Цивілізаційний підхід до історії: сучасний український досвід (1991—2009). — К.: Логос, 2011. — 220 с.
3. Інформаційний вплив: теорія і практика прогнозування [за ред. П.Д. Фролова]; Національна акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. — К.: Міленіум, 2011. — 304 с.
4. Климанська Л. Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: Таємниці політичної «кухні»: [Монографія] / Л. Д. Климанська. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. — 332 с.
5. Костира І. О. Політична культура як відображення політико-комунікативної реальності суспільства / І.О. Кос-тиря // Культура і мистецтво у сучасному світі: наук. зап. КНУКІМ / Київ. нац. ун-т культури і мистец. ; [ред-кол.: Поплавський М. М. (голова) та ін.]. — К.: Вид. центр КНУКІМ, 1999. — С. 38—45.
6. Найдюнова М. І. Геополітичний вибір: передумови та наслідки дисбалансу очікувань громадської думки і державної політики / М.І.Найдюнова, Л. В. Григоровська, Л. А. Найдюнова // Проблеми політичної психології : зб. наук.праць. — К., 2014. —Вип. 1 (15). — С. 223—236
7. Почепцов Г. Г. Информационно-политические технологии / Г. Г. Почепцов. — М.: Центр, 2003. — 384 с.
8. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина української держави. Збірник наукових праць. Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; за заг. ред. М. М. Слюсаревського; упоряд. Л. А. Найдюнова, Л. Г. Чорна. — К.: Толком, 2013. — Вип.14. — 300 с.
9. Різун В. В. Соціальнокомунікаційний підхід у науці та галузі соціальної інженерії [Електронний ресурс]. —Режим доступу до ресурсу: http://journal.univ.kiev.ua/Socialny_pidhid.pdf (дата звернення: 10.01.16). — Назва з екрану.
10. Соловьев А. И. Политическая коммуникация: к проблеме теоретической идентификации / А. И. Соловьев // Политические исследования. — 2002. — № 3. — С. 5—18.
11. Фролов П. Д. Основні напрями та принципи розробки соціально-психологічних технологій управління громадською думкою // Наукові студії з політичної психології // Випуск 24 (27). — К, 2010. — С. 273—284.
12. Холод О. М. Комунікаційні технології: підручник / О.М. Холод. — К.: КиМУ, 2012. — 263 с.
13. Холод О. М. Імутаційні, абмутаційні та мутаційні процеси сучасного суспільства в межах метатеорії маніпуляції [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://познавательный.рф/all/-nmutac-in-abmutac-inta-mutac-in-procesi-suchasnogo-susplstva-v-mezhah-metateor-man-puljac.html> (дата звернення: 10.01.16). — Назва з екрану.
14. Холод О. М. Специфіка тлумачення терміна «соціальні комунікації» // Журналістика в піарі та піар у журналістиці [упорядн. В. Ф. Іванов, О. С. Дудко]. — К.: «Грамота», 2010. — С. 278—279.
15. Холод О. М. Соціальні комунікації: соціо- і психолінгвістичний аналіз: навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і перероб.— Львів: ПАІС, 2011. — 288с.